

МИСТЕЦТВОЗНАВСТВО

УДК 793.5/7 (745/749)

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/35-5-1>**Олександр ПЛАХОТНЮК,***orcid.org/0000-0003-4130-8653*

кандидат мистецтвознавства, доцент,

доцент кафедри режисури та хореографії

Львівського національного університету імені Івана Франка

(Львів, Україна) *oleksandr.plakhotnyuk@lnu.edu.ua***ЕТНОСВІТОГЛЯД ФОЛЬКЛОРНОГО ТАНЦЮ
В МИСТЕЦЬКОМУ ПРОСТОРИ СУЧАСНОСТІ**

Розглянуто питання формування етносвітогляду сприйняття народного танцю як ознаки національної ідентичності в контексті танцювальної культури XXI століття. Здійснено аналіз центральних атрибутів глобалізації хореографічного мистецтва на прикладі народного танцю. Охарактеризовано загальні та розбіжні риси у глобалізаційних культурних процесах сучасності. Визначено перспективи інтеграції українських митців-хореографів у європейське культурне середовище через усвідомлення їхньої ролі у формуванні світових культурно-мистецьких тенденцій його сприйняття та збереження.

Метою цього дослідження є розгляд космополітичних та індивідуальних ознак національної танцювальної культури, а також їх тенденцій сприйняття в контексті інтеграції та глобалізації світового мистецького простору початку XXI століття.

У процесі дослідження застосовані методи об'єктивності, історизму в порівняльному та культурологічно-мистецькому аналізі хореографічних процесів. Зазначений методологічний підхід дає змогу розкрити та піддати аналізу мистецькі проекти, їх взаємодії і роль у хореографічному мистецтві України зокрема та світу загалом. Метод об'єктивності й історизму дає змогу відстежити динаміку та перспективи глобалізації хореографічного мистецтва. Порівняльний метод застосовується в дослідженні для виявлення космополітичних ознак танцювальної культури у просторі культурно-мистецьких подій сучасності.

У дослідженні розширенні уявлення про функції хореографічного мистецтва у формуванні сприйняття повноцінного танцю в сучасній науці. Також одна з функціональних характеристик, що виділяється у дослідженні, полягає в окресленні основних космополітичних факторів хореографічного мистецтва, що проявляються у XXI столітті, на прикладі народного танцю.

З'ясовано, що космополітичну ознаку народної танцювальної культури в мистецькому просторі сучасності можемо визначити такими категоріями, як нове прочитання архаїстично-традиційних поглядів на збереження народного танцю, формування новітнього етносвітогляду сприйняття фольклорного танцю країн світу, кожного національного осередку, етнічної групи в мистецькому просторі сучасності. Як результат розвиненості відео- телефіксації, мережі Інтернет розширюються можливості фіксації фольклорного танцю, його популяризації та донесення до глядачів усього світу.

Ключові слова: хореографічне мистецтво, танцювальна культура, танець, народний танець, етносвітогляд фольклорний танець, міжкультурна ознака народного танцю.

Oleksandr PLAKHOTNYUK,*orcid.org/0000-0003-4130-8653*

Candidate of Art, Associate Professor,

Associate Professor at the Department of Direction and Choreography

Ivan Franko National University of Lviv

(Lviv, Ukraine) *oleksandr.plakhotnyuk@lnu.edu.ua***ETHNIC WORLDVIEW OF FOLKLORE DANCE IN THE MODERN SPACE OF ART**

It considers the issue of the formation of an ethnic worldview regarding the perception of folk dance, signs of national identity in the context of the dance culture of the 21st century. The analysis of the central attributes of the globalization of choreographic art is carried out on the example of folk dance. The unifying and distinguishing properties in the global processes of our time are characterized. The prospects for the integration of Ukrainian creators of choreographers into the European cultural environment through the awareness of their role in the formation of world cultural trends, their perception and saving have been determined.

The purpose of this study is to examine the cosmopolitan characteristics and individuality of the national dance culture, as well as their perception trends in the context of the integration and globalization of the world art space at the beginning of the 21st century.

In the course of this research, the methods of objectivity and historicism were applied for a comparative cultural analysis of choreographic processes. This methodological approach allows not only to reveal art projects, but also to analyze their interaction and role in the choreographic art of Ukraine in particular and the world in general. The method of objectivity and historicism makes it possible to trace the dynamics and prospects of the globalization of choreographic art. The comparative method is used in this study to identify the cosmopolitan features of dance culture in the space of contemporary events in culture and art.

This study contributes to the expansion of ideas about the function of choreographic art in the formation of a full-fledged perception of dance by modern science. Also, one of the functional characteristics that stands out in this study are the cosmopolitan factors of choreographic art, which are manifested in the 21st century through the example of folk dance.

Thus, it turned out that the cosmopolitan feature of folk dance culture in the modern art space can be defined by the following categories. This is a new interpretation of archaic traditional views on the preservation of folk dance, the formation of a new ethnic worldview in the perception of the folk dance of the countries of the world, any national concentration or ethnic group in the modern space of art. As a result of the high level of modern development of technologies for video recording, tele-recording and the Internet, the possibilities of recording folklore dance, its popularization and reporting to viewers all over the world have expanded.

Key words: *choreographic art, dance culture, dance, folk dance, ethnic worldview, folk dance, intercultural attribute of folk dance.*

Постановка проблеми. Новітні технології та міжнародна інтегрованість діяльності людини, тісний взаємозв'язок культурно-мистецьких процесів суспільств змінюють відносини у світі, і хореографічне мистецтво не може залишатись осторонь від цих процесів. Танець, як і будь-який інший вид мистецтва, підпадає під вплив спрямованих суджень, змін, нових громадських утворень. Про такі фактори свідчить історія хореографічного мистецтва за останні більш ніж сто років. Як приклади можемо пригадати: гендерні питання в балеті, зміни ставлення до перформативних форм танцю, використання нових технологій та аудіо-відеоінсталяцій у сценографії вистав тощо.

Мета роботи – розглянути космополітичні та індивідуальні ознаки національної танцювальної культури, а також тенденції їх сприйняття в контексті інтеграції та глобалізації світового мистецького простору початку XXI століття.

Формулювання цілей дослідження. На перший план вступає доцільність аналізу основних ознак глобалізації хореографічного мистецтва на прикладі народного (етнічного, фольклорного) танцю. Також доречним є визначення спільних та відмінних рис, їх ознак у глобалізаційних культурних процесах сучасності; постає необхідність розглянути можливості інтеграції українських митців-хореографів у європейське культурне середовище через певні події та усвідомлення їхньої ролі у формуванні світових культурно-мистецьких напрямів.

Методологія дослідження полягає в застосуванні методів об'єктивності, історизму в порівняльному та культурологічно-мистецькому аналізі хореографічних процесів. Зазначений

методологічний підхід дає змогу розкрити та піддати аналізу мистецькі проекти, їх взаємодії і роль у хореографічному мистецтві України зокрема та світу загалом. Метод об'єктивності й історизму дає змогу відстежити динаміку та перспективи глобалізації хореографічного мистецтва. Порівняльний метод застосовується в дослідженні для виявлення космополітичних ознак танцювальної культури у просторі культурно-мистецьких подій сучасності.

Наукова новизна роботи полягає в розширенні уявлень про функцію хореографічного мистецтва у формуванні сприйняття повноцінного танцю в сучасній науці. Також вона полягає в окресленні основних космополітичних факторів хореографічного мистецтва, що проявляються у XXI столітті, на прикладі народного танцю.

Аналіз досліджень. Відомий винахідник, інженер, доктор наук із фізики Моше Фельденкрайз походив із родини українських євреїв. На піку своєї кар'єри він стає всесвітньо відомим фахівцем із руху людського тіла. Розробляє власну методику вдосконалення руху людського тіла, що відома світові як методика Фельденкрайза. Сутність цього методу полягала в розвитку людського потенціалу, що ґрунтується на самосвідомості, саморозвитку, самоосвіті, а головне – розумінні «себе» у процесі роботи над рухом власного тіла. М. Фельденкрайз у праці «Усвідомленням через рух» зазначає: «Сучасне виховання, подібне давній і, зазвичай, примітивній практиці, ставить перед собою завдання забезпечити формування нівелючої пристосовності людей. Хоча воно і не може повністю подавити самовиховання, все ж, навіть у різних країнах, де методи виховання

и освіти постійно удосконалюються, все більше зростає подібність думок, зовнішності, спрямованості тощо. Розвиток засобів масової інформації та помилково утвердженій ідеї соціальної рівності також робить свій внесок у стирання індивідуальних відмінностей» (Фельденкрайз, 2017: 10). Це твердження вдало підкреслює загальну тенденцію розвитку певних поглядів на сучасне мистецтво ХХІ століття в його універсальності і космополітичних ознак усвідомлення, виховання сприйняття танцювальної культури у просторі сучасності.

Усвідомлення важливості збереження етнічного народного танцю кожної етнічної групи як самобутньої неповторної культури вбачається суттєво важливим на міжнародному рівні. Водночас помітні вже сформовані сучасні фактори ставлення до новітнього танцю. Це насамперед заміна ролі чоловіка і жінки в класичних партіях балету, демократичне ставлення до расової та гендерної приналежності у розподілі головних партій балетних вистав, нове прочитання класичного балету з використанням багатьох новітніх популярних стилів танцю. Стираються міждержавні ознаки класичного та сучасного балету. Нові творчі рішення формуються інтернаціональними командами, де головним фактором є індивідуальність митця, а не його національність чи гендерне питання.

Такі постаті українського народного танцю, як В. Верховинець, Р. Герасимчук, В. Авраменко, Я. Чуперчук, К. Василенко, О. Голдрич, А. Гуменюк, Ю. Гурєєв, Є. Зайцев, М. Кричинець, А. Кривохижа, Д. Демків, К. Балог та інші, відомі фахівцям українського танцю, є також відомими пересічному освіченому громадянству, та, на жаль, більше імен української народної хореографії випала з кола наукових спрямувань дослідників танцю, не кажучи вже про такий фактор, як людська пам'ять поколінь. Саме діяльність цих постатей українського народного танцю є більше виключенням із правила, ніж його підтвердженням, щодо загальних засад роботи хореографічних колективів середини ХХ століття в Україні.

Виклад основного матеріалу. Україна за 30 років незалежності зробила великий крок у розвитку свого самобутнього хореографічного мистецтва, при цьому не втрачаючи своїх етнічних характерологічних позначок. Констатуємо той факт, що велика кількість ансамблів народного танцю перестала існувати за перші роки незалежності, але не треба забувати, з якої причини радянська влада створювала їх. За зовнішньою ширмою збереження національних атрибутів у той час працювала чітка ідеологія «братського народу»,

«старшої сестри». Репертуар майже всіх професійних та аматорських колективів був подібний, створений під копірку на кшталт «У колі дружньої сім'ї». Створювався цей репертуар лише з дозволу художніх рад під керівництвом партійної ідеології в обмежувачих рамках комуністичної пропаганди. В аматорському колективі можна було ставити танці зі збірників серії «Репертуар художньої самодіяльності», «Бібліотека художньої самодіяльності» (Танцы народов СССР, 1968; Чуперчук, 1972) та інших офіційних видань того часу.

У період Радянського Союзу варто було утворитися самобутньому хореографічному осередку, як відразу його створювач потрапляв у жорнова ідеологічних репресій. Яскравий приклад цього – творчість та доля Ярослава Чуперчука (Демків, 2001; Кухта, 2011). Попри те, що вокально-хореографічний ансамбль «Чорногора», згодом перейменований у «Галичина» (однією з цілей цього перейменування було стерти з пам'яті ім'я його засновника Ярослава Чуперчука), був запрошений на Всесвітній фестиваль молоді і студентів в Москві (Демків, 2001: 28), а кращі твори Я. Чуперчука популяризуються і видаються збірником «Голубка» (1972) (Кухта, 2011), Я. Чуперчук засуджений за націоналізм і опиняється у засланні (Кухта, 2011: 27). Водночас у ключі цього питання можемо говорити про феномен самого ансамблю «Галичина», який зберіг свою ідентичність наперекір усім явищам та суспільно-політичним змінам у країні, і це також радше є виключенням із правила, яке потребує окремого вивчення і висвітлення в подальших дослідженнях.

Огляд фестивалів хореографічного спрямування засвідчує, що за останні роки в Україні виникла ціла плеяда особливих напівпрофесійних та аматорських колективів українського танцю, що мають у власній творчості свій місцевий етнічний колорит, пропагують і зберігають фольклорне джерело народного танцю, вивчають та досліджують його. На Західній Україні, зокрема у Львові, діють такі аматорські колективи, як: вокально-хореографічний ансамбль «Веселі черевички» (керівники Марічка та Володимир Чмир), вокально-хореографічний ансамбль «Викрутасики» Центру творчості дітей та юнацтва Галичини (керівник Леся Сологуб); фольклорний ансамбль Українського балетного театру «Прем'єра» кафедри режисури та хореографії ЛНУ імені Івана Франка (керівник Надія Кіптілова); Ансамбль народного танцю «Діброва» Комунального закладу львівської обласної ради «Львівський коледж культури і мистецтв» (керівники Олег Копильчак та Степан Бень); Народ-

ний дитячо-юнацький хореографічний ансамбль народного танцю «Полуничка» (керівник Наталія Добинда); Зразковий ансамбль народного танцю «Роси світанку», середня загальноосвітня школа № 84 м. Львів (керівник Юрій Бугрин); Зразковий вокально-хореографічний ансамбль «Сонечко» (м. Львів, керівник Марія Горностай); ансамбль народного танцю «Стрияночка» Стрийської дитячої школи мистецтв (керівники Оксана Андреїшин та Олексій Боровницький) та багато інших. Така ж ситуація спостерігається майже у всіх регіонах України. Аматорською їхню діяльність можна назвати з одним уточненням: це мистецькі центри просвітницької діяльності з вивчення та збереження українського танцю серед дітей та молоді сьогодення, що організовані на зразок шкіл Василя Авраменка на початку ХХ століття (Авраменко, 1947).

З огляду на перелічені фактори можемо відзначити явище, що є спільним та притаманним більшості європейських країн: створення ансамблів народного танцю, які зберігають елементи національного танцювального фольклору зазначеного етносу.

Сьогодні стає актуальним проведення міжнародних фестивалів етнічної танцювальної культури, що повинні підтримуватися державними та міжнародними фондами та відомчими структурами. Вже є беззаперечним той факт, що в більшості країн на відповідних державних рівнях відбувається підтримка освітньої діяльності у сфері етнічної хореографії як професійного, так і аматорського скерування.

Логічного продовження набувають слова Богдана Бойчука щодо публікацій у пресі Америки про гастролі ансамблю П. Вірського в Нью-Йорку 1962 року: «Справжній обмін культурами народів – явище завжди позитивне. І дуже відрадний факт, що й Україну включили до цього обміну» (Бойчук, 2017: 103).

Нове прочитання народного (фольклорного) танцю вбачається у формуванні національного модусу буття в культурно-мистецькому просторі сучасності. Виховання носіїв етнічних взірців, глибоке переконання в цінності національних ознак, виховання і формування любові до своєї землі, орієнтація на народні цінності – ось запорука гідного збереження національних культурних цінностей. Народний танець має підтримувати задоволення потреб людини в ідентифікації власних національних особистісних ознак, запитів збереження національного

коріння предків у різнопланових історичних та життєвих ситуаціях.

Доречними є слова видатного митця сучасного класичного балету України Раду Поклітару, балетмейстера, засновника театру «Київ модерн-балет», лауреата Національної премії імені Тараса Шевченка, заслуженого діяча мистецтв України: «Все, що стосується народної етніки, народної творчості, народного танцю, я люблю і використовую. Є відчуття, що це обличчя України. Але ми повинні розуміти: якщо ми хочемо рухатися далі, то, крім академічного мистецтва, маємо розвивати й сучасне – в різних сферах, не лише у танці (Українська культура, 2013: 74).

Саме ця риса – збереження етнічного коріння народного танцю кожної країни окремо – і є спільною в контексті космополітичності сприйняття і збереження народного танцювального мистецтва світу. Іншими словами, пріоритетом є збереження всіх національних рис танцю як системи мистецьких варіацій та цінностей, а не лише інтеграція «кращих» із них задля «полікультурного спаявання».

Таким чином, визначено низку ознак, що характеризують хореографічне народне мистецтво як частину єдиного простору світової танцювальної культури, що сформувалася на початок ХХІ століття. Отже, сам танець здатний відрізнити різноманітність проявів та використання у повсякденному та мистецькому житті людини. Також танець має свою просторову динаміку і свої принципи розвитку; у різних етнічних і географічно-політичних середовищах відрізняється неоднорідністю своєї структури та змістом за багатьма показниками: хореографічною лексикою, композицією, музичним супроводом, виконавськими техніками, їх природою, діалектологічними характеристиками фольклорного походження (Плахотнюк, 2019: 166).

Висновки. Отже, космополітичну ознаку танцювальної культури в мистецькому просторі сучасності можемо визначити такими категоріями, як нове прочитання архаїстично-традиційних поглядів на збереження народного танцю, формування новітнього етносвітогляду сприйняття фольклорного танцю країн світу, кожного національного осередку, етнічної групи в мистецькому просторі сучасності. Як результат розвиненості відео- телефіксації, мережі Інтернет розширюються можливості фіксації фольклорного танцю, його популяризації та донесення до глядачів усього світу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Авраменко В. Українські національні танки, музика і стрій. Голівуд – Нью-Йорк – Вінніпег – Київ – Львів, 1947. 80 с.
2. Бойчук Б. Навіщо про це говорю: Вибрані статті. Театр, Балет, Література. Львів : ЛА «Піраміда», 2017. 430 с.
3. Демків Д. Ярослав Чуперчук: феномен гуцульської хореографії. Коломия : Вік, 2001. 168 с.
4. Кухта С. Маестро гуцульського танцю Ярослав Чуперчук. Львів : Край, 2011. 128 с.
5. Плахотнюк О.А. Джаз-танець як феномен художньої культури : дис. ... канд. мистецтвознавства : 26.00.01 – Теорія й історія культури. Львів, ЛНУ ім. Івана Франка, 2016. 295 с.
6. Танцы народов СССР. Репертуар художественной самодеятельности № 11. Москва : Искусство, 1968. 80 с.
7. Українська культура. Щомісячне Всеукраїнське культурологічне видання. Спецвипуск № 7 (1014). Київ : Національне газетно-журнальне видавництво, 2013. 96 с.
8. Фельдекрайз М. Осознание через движения. Москва : ИОИ, 2017. 224 с.
9. Чуперчук Я. Голубка. Бібліотека художньої самодіяльності № 24. Київ : Мистецтво, 1972. 216 с.

REFERENCES

1. Avramenko, V. (1947) *Ukrayins'ki natsional'ni tanky, muzyka i striy*. [Ukrainian national dances, music, clothes]. Holivud – Nyu-York – Vynnipch – Kiiv – L'viv. [in Ukrainian].
2. Boychuk, B. (2016). *Navishcho pro tse hovoryu: Vybrani statti. Teatr, Balet, Literatura*. [Why I say this: Selected articles. Theater, Ballet, Literature]. L'viv. [in Ukrainian].
3. Demkiv, D. (2001). *Yaroslav Chuperchuk: fenomen hutsul's'koyi khoreohrafiyi* [Yaroslav Chuperchuk: the phenomenon of Hutsul choreography]. Kolomyya : Vik. [in Ukrainian].
4. Kukhta, S. (2011). *Maestro hutsul's'koho tantsyu Yaroslav Chuperchuk* [Maestro of the Hutsul dance Yaroslav Chuperchuk]. L'viv : Kray. [in Ukrainian].
5. Plakhotnyuk, O. (2016). *Dzhaz-tanets' yak fenomen khudozhn'oyi kul'tury*. [Jazz Dance as a Phenomenon of Art Culture]. L'viv, LNU im. Ivana Franka. [in Ukrainian].
6. *Tantsy narodov SSSR, (1968)*. [Dances of the peoples of the USSR]. Moskva : Iskusstvo. [in Russia].
7. *Ukrayins'ka kul'tura. (2014). № 7 (1014)*. [Ukrainian culture. № 7 (1014)]. Kiiv : Natsional'ne hazetno-zhurnal'ne vydavnytstvo. [in Ukrainian].
8. *Fel'dekrayz, M. (2017) Osoznaniye cherez dvizheniya* [Awareness through movement]. Moskva : IOI. [in Russia].
9. *Chuperchuk, YA. (1972) Holubka* [Golubka]. Kiiv : Mystetstvo. [in Ukrainian].